

Ukrajinska kriza

Ukraine crisis

IZVLEČEK

Ukrajina kot del tako imenovane vmesne Evrope se je znašla v primežu notranjih vrenj in geopolitičnega tekmovanja med velesilami. Jedro ukrajinske krize je odraz notranjih neravnovesij v ukrajinski družbi, toda vzroke za njen nastanek je treba iskati v geopolitičnem položaju in razvojnih značilnostih Ukrajine.

Ključne besede: politična geografija, geopolitika, politična kriza, Ukrajina.

ABSTRACT

Ukraine is experiencing internal rebellion and it became a polygon for geopolitical rivalry between great powers. The core of today's Ukraine crisis is the reflection of internal imbalances in Ukrainian society, but causes for its manifestation can be found in geopolitical location and development characteristics of Ukraine.

Keywords: political geography, geopolitics, political crisis, Ukraine.

Avtor besedila:

JERNEJ ZUPANČIČ, dr. geog.

Oddelek za geografijo Filozofske
fakultete Univerze v Ljubljani

Aškerčeva cesta 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: jernej.zupancic@ff.uni-lj.si



Ukrajinska kriza zaposluje politike, diplomate, vojaške stratege, gospodarstvenike in novinarje. Potem ko se je po dobrem desetletju konca medetničnih spopadov na Balkanskem polotoku zdelo, da je epizoda vojn na evropskih tleh zaključena, je ukrajinsko-ruski spor izpostavil povsem realpolitična razmišljanja, ki so jih v kontekstu ameriških in evropskih odzivov hitro poimenovali »nova hladna vojna«.

Ukrajinska kriza ni nov pojav, temveč le nadaljevanje politično-teritorialnega drobljenja »vmesnih ozemelj« med strateškimi bloki. Potem ko se je Rusija morala soočiti najprej z razpadom svojega sovjetskega imperija in odreči prednosti vodilne države geopolitičnega »vzhodnega« bloka, se umakniti z Balkana in je »arabska pomlad« v zadnjih letih odnesla večino bivših strateških zaveznic v arabsko-mediteranskem loku, so območja Kavkaza, Ukrajine in Centralne Azije tista strateška vozlišča, na katerih prihaja do lokalnih učinkov globalnega strateškega tekmovanja med zahodno in vzhodno geopolitično hemisfero. Toda razlogi ukrajinske konfliktualizacije so tudi globoko interni, specifično ukrajinski, tako etnični, politični kot socialni. Precejšnja vloga pri tem ima tudi razmera nespretno evropsko (Evropska unija) in predvidljivo ameriško odzivanje na krizo.

Ozemlje Ukrajine je del tako imenovane vmesne Evrope (Tunjic 2004), za katero sta značilni stičnost in prehodnost. V nasprotju z enoličnostjo naravnogeografskih potez je družbe-

na realnost te države izjemno raznolika. V preteklosti je bilo tamkajšnje ozemlje selitveni koridor, prek katerega so pritiskala številna ljudstva (Avari, Huni, Komani, Pečengi, Madžari, Bolgari in drugi). Na začetku moderne dobe je pripadalo trem velikim silam: turški na jugu, habsburški na zahodu in ruski na vzhodu. Toda v vseh treh je bilo frontier - ozemlje na meji. Večino današnje Ukrajine je postopoma osvojila Rusija in jo zadržala v teh okvirih do razpada Sovjetske zveze leta 1989.

Zahodni predeli, ki so bili do leta 1918 vključeni v habsburško monarhijo, so doživljali soroden etnični razvoj kot narodi srednje in zahodne Evrope, večji vzhodni pa imajo predvsem rusko etnopolitično izkušnjo (Kappeler 1992). Zato je sedanjost vzhodno – zahodno polarizacijo Ukrajine treba vsaj deloma razumeti tudi kot posledico preteklih političnih delitev. Poleg tega so bili zlasti vzhodni predeli izdatno rusificirani v fazi nagle industrializacije. V industrijska jedra današnje vzhodne Ukrajine so prihajali doseljenci iz vseh delov sovjetskega imperija, s čimer so utrjevali sovjetski, pravzaprav ruski etnični značaj. Sovjetizacija je bila nasilna, saj je bil poseg proti premožnim »kulakom« in kozaškim družinam uperjen v prvi vrsti proti nosilnemu sloju ukrajinske etnične identifikacije. V letih 1932–1933 je zaradi lakote umrla dobra petina Ukrajincev (*holodomor*), v izpraznjene predele pa so naselili največ Rusov (Kuzio 1998, 14). Po drugi svetovni vojni so razselili Nemce, Poljake in Krimске Tatare.

Jedro ukrajinske krize je odraz notranjih neravnovesij v ukrajinski družbi. Napete socialne razmere, izjemna revščina in neuspela tranzicija iz real-socialističnega v neoliberalni model družbenega in gospodarskega razvoja so osiromašile že tako revno ukrajinsko prebivalstvo. Stopnjevala se je socialna stiska, v fazi svetovne gospodarske krize pa se je močno zmanjšal tudi dotok kapitala od sodobne ukrajinske diaspore. Politični razvoj je bolj kot kjerkoli obdržal stare partijske strukture, ki so postale nosilci gospodarske in politične moči. Politična opozicija je imela premalo izkušenj, zato je ob stopnjevanju socialne stiske pričakovano posegla po nacionalističnih prijemih. To je zlasti v vzhodnih delih države sprožilo odpor ruskega in proruskega prebivalstva, pričemer ne kaže prezreti zelo značilnega vzorca ruskih intervencij.

Čeprav ni veliko neposrednih dokazov, je precej verjetno, da je etnično polarizacijo generirala – posredno in neposredno – prav ruska stran. Na ta način je mogoče najhitreje in najlažje doseči gospodarsko oslabitev, osamitev in končno tudi politično-teritorialno drobljenje. Tako je prvotna socialna dimenzija dobila oprijemljive elemente medetničnega rusko-ukrajinskega spopada. V to igro so zatem vstopile ruske sile. Posledica so paradržavni teritoriji – tipičen pojav večine sodobnih kriznih in postkriznih območij (takšna ozemlja so Pridnestrska republika in Gagauzija v Moldaviji, Turška republika severni Ciper, nekdanje »krajine« na Hrvaškem, Južna Osetija, Abhazija in Adžarija v Gruziji in Gorski Karabah v Azerbajdžanu). S tem se posredno destabilizirajo tudi širša zaledja.

Rusija je po letu 1989 nenehno doživljala regresijo. Osamosvojitve vrste držav je zmanjšala njeno moč in vpliv. Vse tri baltiške države so pristale v Evropski uniji in zvezi NATO, Rusija je morala bolj ali manj dokončno opustiti svoje načrte na Balkanu, srednjeazijske države se vse bolj navezujejo na države islamske kulturne tradicije, na mednarodnem prizorišču pa sta jo gospodarsko prehiteli Kitajska in Indija. Z verigo prevratov v državah arabsko-mediteranskega loka je Rusija v manj kot desetletju izgubila večino svojih zaveznic. Rusiji ostaja položaj vojaške sile, ki se gospodarsko naslanja predvsem na izvoz energentov in surovin. Vse to je suhoparen povzetek ruskega strateškega dogajanja, ki dokazuje bolj ali manj sistematično omejevanje ozemeljsko največje svetovne države. Za nameček je doživela tudi ovire pri strategijah energetskega povezovanja z Evropo (Južni in Severni tok), kar avtomatično povečuje strateške prednosti in s tem konkurenčnost turškega kopenskega mostu, s tem pa se seveda zmanjšujejo ruske prednosti (Kalicki in Goldwyn 2005).

Druga plat medalje je odgovor Evropske unije in Združenih držav Amerike kot ključnih dejavnikov uravnoveženja ukrajinsko-ruskega spora. Medtem ko je evropska perspektiva Ukrajine z nadaljevanjem konfliktualizacije bolj ali manj iluzorna, je za ameriške interese bolj odločilno potiskanje ruske vojaške moči proti vzhodu, ali pa – kakor kaže primer Kaliningrada – njena osamitev in izolacija (Lacoste 2009, 101). Po razpadu blokvske razdelitve sveta je bilo več kot očitno širjenje zahodne politične, kulturne in vojaške hemisfere proti nekdanjih ruskim strateškim conam, kar pa so ruski strategji zlahka prepoznali kot nadaljevanje logike »obkoljevanja« Rusije in s tem njene kontinentalizacije. Zato je ponovna vzpostavitev ruske suverenosti nad polotokom Krim v prvi vrsti pragmatičen odgovor na rusko strateško stisko, a nič manj zgovorna demonstracija pripravljenosti branjenja ozemelj, ki jih država smatra kot rusko interesno sfero. Zelo podoben odziv je ponudila že leta 2008 z intervencijo v Južni Osetiji. Na ta način se robni (mejni) prostor ruskega soselstva oblikuje v niz odvisnih ozemelj.



Viri in literatura

1. Kalicki, J. H., Goldwyn, D. L. (ur.) 2005: Energy & security. Toward a new foreign policy strategy. Washington.
2. Kappeler, A. 1992: Rußland als Vielvölkerreich. Entstehung, Geschichte, Zerfall. München.
3. Kuzio, T. (ur.) 1998: Contemporary Ukraine. Dynamics of Post-Soviet Transformation. New York.
4. Lacoste, I. 2009: Geopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui. Paris.